

ELŻBIETA MAGNER  
Uniwersytet Wrocławski

## SPÓJNIK „CZY” – KONIUNKCJA \*

Kiedy poszukiwałam najlepszych odpowiedników z języka naturalnego dla funktorów logicznych, moją uwagę zwrócił wyraz „czy”. Wyraz ten opisywany jest najczęściej przez leksykografów jako partykuła oraz jako spójnik<sup>1</sup>. Spójnikowe „czy”, opisywane jako: „spójnik wyrażający możliwą wymiennność, wyłączanie się zdań równorzędnych lub ich części”<sup>2</sup>, jest głównie odpowiednikiem funkтора alternatywy zwykłej i rozłącznej<sup>3</sup>. Piszę „głównie”, bo choć nie znalazłam w słownikach innego opisu tego wyrazu niż to, że jest to spójnik wyrażający alternatywę<sup>4</sup>, to

\* Artykuł jest rozwinieciem uwagi, która pojawiła się w 77. przypisie pracy poświęconej spójnikowi „czy”: E. Magner, *Spójnik „czy”*, „Edukacja Filozoficzna” 2017, nr 63, s. 73–91.

<sup>1</sup> Słowo „czy” można też określić jako modulant/modulant oraz spójnik. B. Dunaj, *Język polski. Współczesny słownik języka polskiego*, t. I: A–N, Warszawa 2007, s. 245.

<sup>2</sup> *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. I: A–Ć, Warszawa 1958, s. 1178. Podobny opis znajdziemy w: *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*, red. J. Bralczyk, Warszawa 2005, s. 106; *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, t. VIII: *czy-doduszać*, Poznań 1996, s. 64; *Ilustrowany słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 2004, s. 128; *Ilustrowany słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 1999, s. 128; *Mały słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 1993, s. 114; *Słownik języka polskiego PWN*, opr. L. Drabik, A. Kubiak-Sokół, E. Sobol, L. Wiśniakowska, Warszawa 1996, s. 119; *Słownik języka polskiego PWN*, red. M. Szymczak, t. I: A–K, Warszawa 1995, s. 326; *Słownik języka polskiego PWN*, red. M. Szymczak, t. I: A–K, Warszawa 1992, s. 349; *Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, Warszawa 1999, s. 124.

<sup>3</sup> Więcej na ten temat w: E. Magner, *Spójnik „czy”*, dz. cyt., s. 73–91.

<sup>4</sup> Mówię tutaj o następujących pozycjach: B. Dunaj, *Język polski. Współczesny słownik języka polskiego*, t. I: A–N, Warszawa 2007, s. 245; *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*, red. J. Bralczyk, dz. cyt., s. 106; Z. Kurzowa, *Ilustrowany słownik podstawowy języka polskiego wraz z indeksem pojęciowym wyrazów i ich znaczeń*, indeks pojęciowy opr. J. Winiarska, Kraków 1999, s. 31; *Ilustrowany słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 2004, s. 128; *Ilustrowany słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 1999, s. 128; *Mały słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, dz. cyt., s. 114; *Nowy słownik języka polskiego PWN*, red. E. Sobol, Warszawa 2002, s. 113; *Słownik języka polskiego PWN*, red. M. Szymczak, t. I: A–K, dz. cyt., s. 326; *Słownik języka polskiego PWN*, red. M. Szymczak, t. I: A–K, dz. cyt., s. 349; H. Zgólkowa, *Podstawowy słownik*

jednak natknęłam się na przykłady z literatury świadczące o tym, że „czy” może być w niektórych przypadkach także odpowiednikiem funktora koniunkcji. Spostrzeżenie moje znalazło potwierdzenie na stronie poradni językowej, w której Mirosław Bańko zamieścił następującą uwagę: „... «czy» jest spójnikiem – czasem równoważnym spójnikowi «i», a czasem «lub»...”<sup>5</sup>. Dlatego postanowiłam w niniejszym artykule przyjrzeć się spójnikowi „czy” w kontekstach, w których pełni on funkcję odpowiednika koniunkcji.

**Koniunkcja a alternatywa.** Koniunkcja na gruncie logiki jest charakteryzowana jako funktor łączący zdania. Tworzy zdanie złożone, które jest prawdziwe tylko wówczas, gdy wszystkie zdania składowe są prawdziwe. Podstawowym odpowiednikiem funktora koniunkcji z języka naturalnego jest wyraz „i”. W *Słowniku języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego czytamy, że koniunkcja to „złączenie dwu lub więcej zdań za pomocą spójnika «i»”<sup>6</sup>. Podobna definicja: koniunkcja to „zdanie złożone ze zdań połączonych spójnikiem «i», prawdziwe wtedy, gdy każde ze zdań składowych jest prawdziwe”<sup>7</sup>.

Koniunkcja, czy też dokładniej: zdanie koniunkcyjne, czyli takie, w którym głównym funktorem jest spójnik koniunkcji, zarówno na gruncie logiki, jak i przez leksykografów jest opisywana podobnie. Rozbieżności pojawiają się przy opisie spójnika alternatywy<sup>8</sup>.

---

*języka polskiego z zarysem gramatyki polskiej*, Poznań 2008, s. 68; *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. VIII: *czy-doduszać*, dz. cyt., s. 64; *Inny słownik języka polskiego PWN*, red. M. Bańko, t. I: *A–O*, Warszawa 2000, s. 231. *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, tom I: *A–Ć*, dz. cyt., s. 1178–1180; *Słownik współczesnego języka polskiego*, t. I: *a–ówdzie*, red. B. Dunaj, Warszawa 1998, s. 149; *Słownik języka polskiego PWN*, opr. L. Drabik, A. Kubiak-Sokół, E. Sobol, L. Wiśniakowska, dz. cyt., s. 119; E. Derań, T. Nowak, E. Polański, *Słownik języka polskiego z frazeologizmami i przysłowiami*, red. E. Polański, Warszawa 2012, s. 63; J. Miodek, *Słownik ojczyzny polszczyzny*, Wrocław 2002, s. 128–129; *Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, dz. cyt., s. 124–125; E. Polański, T. Nowak, M. Szopa, *Słownik języka polskiego*, Katowice 2004, s. 78; *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, Warszawa 2008, s. 154.

<sup>5</sup> M. Bańko, za: <http://sjp.pwn.pl/szukaj/czy%20sp%C3%B3jnik.html> (dostęp: 06.02.2017).

<sup>6</sup> <http://sjp.pwn.pl/doroszewski/koniunkcja;5441688.html> (dostęp: 03.07.2017).

<sup>7</sup> <http://sjp.pwn.pl/szukaj/koniunkcja.html> (dostęp: 03.07.2017)

<sup>8</sup> Więcej na ten temat w: E. Magner, *Skonsultuj się z lekarzem lub farmaceutą, czyli kilka słów o spójniku alternatywy w języku naturalnym i w ekstensjonalnej logice*, w: *Kształcenie pedagogów*

Na gruncie logiki, podobnie jak w języku polskim, wyróżnia się trzy rodzaje alternatyw: alternatywę zwykłą, rozłączną i dysjunkcyjną. Zdanie, którego głównym funktorem jest spójnik alternatywy zwykłej, jest prawdziwe, gdy co najmniej jedno ze zdań będących jego argumentami jest prawdziwe. Zdanie, którego głównym funktorem jest spójnik alternatywy rozłącznej, jest prawdziwe, gdy dokładnie jedno ze zdań będących jego argumentami jest prawdziwe. Zaś zdanie, którego głównym funktorem jest spójnik dysjunkcji, jest prawdziwe, gdy co najwyżej jedno ze zdań będących jego argumentami jest prawdziwe. Podstawowymi, choć przyjętymi nieco arbitralnie, odpowiednikami z języka naturalnego dla danych funktorów alternatywy są odpowiednio: „lub”, „albo..., albo”, „bądź..., bądź”<sup>9</sup>.

Słowniki, podając wyrażenia synonimiczne dla spójnikowego „czy” wymieniają właśnie spójniki charakterystyczne dla funktora alternatywy, czyli: „lub”, „albo”, „bądź”, „ewentualnie”<sup>10</sup>. W ten sposób podkreślają, że spójnik „czy” określany jako „spójnik łączący zdania współrzędne lub części zdań, wyrażający wymiennność albo wyłączenie się treści tych członów”<sup>11</sup> jest spójnikiem wyrażającym alternatywę, i to raz alternatywę zwykłą, innym razem – rozłączną<sup>12</sup>.

Nie znalazłam jednak słownika, który podawałby jako synonimy spójnikowego „czy” wyrazy charakterystyczne dla spójnika koniunkcji, czyli choćby „i”. Jedyną wzmiankę sugerującą, że spójnik „czy” może mieć coś wspólnego z koniunkcją znalazłam przy charakterystyce podwojonego

---

w szkole wyższej. *Teoria i praktyka*, red. R. Stępień, Pułtusk 2015, s.313–325.

<sup>9</sup> Zob. tamże.

<sup>10</sup> W podanych przykładowych słownikach znajdziemy co najmniej jedno z wymienionych wyrażen synonimicznych dla spójnikowego „czy”: Por. H. Zgólkowa, *Podstawowy słownik języka polskiego z zarysem gramatyki polskiej*, dz. cyt., s. 68; *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, t. VIII: *czy-doduszać*, dz. cyt., s. 64; Z. Kurzowa, *Ilustrowany słownik podstawowy języka polskiego wraz z indeksem pojęciowym wyrazów i ich znaczeń*, dz. cyt., s. 31; *Inny słownik języka polskiego PWN*, red. M. Bańko, t. I: *A–Ó*, dz. cyt., s. 231; J. Miodek, *Słownik ojczyzny polszczyzny*, dz. cyt., s. 128–129; *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, dz. cyt., s. 154; *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, tom I: *A–Ć*, dz. cyt., s. 1180.

<sup>11</sup> *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, dz. cyt., s. 154.

<sup>12</sup> Pisałam o tym w: E. Magner, *Spójnik „czy”*, dz. cyt..

spójnika „czy” w słowniku pod redakcją Stanisława Dubisza<sup>13</sup>. Przeczytamy tam, że dla wyrażenia „Czy (to)..., czy (to, też)...” wyrażeniami synonimicznymi są: «„bądź...; bądź...»; «zarówno..., jak i...»”<sup>14</sup>. Wyrażenie „bądź...; bądź...” jest charakterystyczne dla alternatywy, natomiast dla wyrażenia „zarówno..., jak i...” w *Słowniku języka polskiego* znajdziemy synonim „i”<sup>15</sup>.

**Przykłady.** Przejdę teraz do przykładów z użyciem spójnikowego „czy”, w których „czy” jawi się jako odpowiednik funktora koniunkcji. Zważywszy na to, że „czy” będące spójnikiem koniunkcji nie jest opisywane przez słowniki, dlatego nie można podać przykładów normatywnych/wzorcowych. Świadczy to także o marginalizacji spójnikowego „czy” będącego funktorem koniunkcji. Wobec powyższego, na każdym przykładzie, który tutaj przytoczę, przeprowadzę swoisty test, który pozwoli mi stwierdzić, że mam do czynienia ze spójnikiem „czy” użytym koniunkcyjnie. Test będzie polegał na wykazaniu możliwości zastąpienia spójnika „czy” przez spójnik „i” przy jednoczesnym braku zmiany znaczenia danego wyrażenia. Pokażę także brak możliwości zastąpienia „czy” przez „lub” oraz „albo..., albo...” bez zmiany znaczenia wyrażenia pierwotnego.

Rozważmy przykład:

O tym samym świadczy również nieprawne pochodzenie kapitału prywatnego, który jakże często wziął się, mówiąc bez ogródek, z przekrętów, co dotyczyło zwłaszcza sytuacji prywatyzowanych przedsiębiorstw. Tak było według prokuratury za Stoczną Szczecińską, Stoczną w Gdyni **czy** z pochylniami w Stoczni Gdańskiej<sup>16</sup>.

<sup>13</sup> *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, red. S. Dubisz, t. I: A–J, Warszawa 2006, s. 537; *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. I: A–G, Warszawa 2003, s. 536–537.

<sup>14</sup> Tamże. W *Innym słowniku języka polskiego PWN* przeczytamy, że „wyrażeniem *czy to..., czy to...* łączymy składniki zdania, aby powiedzieć, że zachodzi jedna z przedstawionych w nich możliwości lub kilka na raz. *Przyczyn wszelkich patologii społecznych, czy to alkoholizmu, czy to narkomani, szukają w błędach wychowania*”. *Inny słownik języka polskiego PWN*, red. M. Bańko, t. I: A–Ó, dz. cyt., s. 231. Spójnik ten określany jest jako szeregowy, który łączy składnik zdaniowy lub niezdaniowy i jest użyty w znaczeniu „bądź...bądź”, „już to... już to...”. Por. tamże.

<sup>15</sup> <https://sjp.pwn.pl/szukaj/zar%C3%B3wno%20jak%i.html> (dostęp: 04.07.2017).

<sup>16</sup> *Polityka*, nr 06.05, Warszawa 2004 za: <http://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/czy-z;1122,2;27974.html> (dostęp: 06.02.2017).

„Czy” użyte w tym przykładzie, bez zmiany znaczenia całego wyrażenia, można zastąpić spójnikiem „i”, co podkreśli koniunkcyjny charakter interesującego mnie spójnika: „Tak było według prokuratury za Stoczną Szczecińską, Stoczną w Gdyni **i** z pochylniami w Stoczni Gdańskiej”.

W następnym przykładzie:

O podobnej desperacji świadczą niezmyślane relacje mediów na temat ekonomicznych uciekinierów z Albanii przez Adriatyk do Włoch **czy** z Afryki przez Cieśninę Gibraltarską do Hiszpanii<sup>17</sup>,

zastąpienie spójnika „czy” przez „i” następuje z zachowaniem znaczenia całego wyrażenia: „O podobnej desperacji świadczą niezmyślane relacje mediów na temat ekonomicznych uciekinierów z Albanii przez Adriatyk do Włoch **i** z Afryki przez Cieśninę Gibraltarską do Hiszpanii”.

W kolejnym przykładzie „W tych czasach wielu ludzi z Warszawy **czy** z Krakowa spędzało czas w Zakopanem”<sup>18</sup> można bez zmiany znaczenia całego wyrażenia zamienić „czy” na „i”: „W tych czasach wielu ludzi z Warszawy **i** z Krakowa spędzało czas w Zakopanem”.

„Dobrze mi idzie również z biologii, **czy** z geografii”<sup>19</sup>. W przykładzie tym jeśli zamienimy „czy” na „i” nie zostanie zmienione znaczenie całego wyrażenia: „Dobrze mi idzie również z biologii **i** z geografii”.

„Nie uda się zahamować postępującej dekapitalizacji infrastruktury koszarowej, usługowej **czy** też obsługowo-remontowej”<sup>20</sup>. Zamieniając słowo „czy” na „i”, nie zmienimy znaczenia danego wyrażenia: „Nie uda się zahamować postępującej dekapitalizacji infrastruktury koszarowej, usługowej **i** też obsługowo-remontowej”.

Kolejny przykład:

Laski to dziś ogromny kombinat, kilkadziesiąt budynków, różne dziedziny działalności, szkoły. Trzeba na to ogromnych pieniędzy, dotacji państwowych

<sup>17</sup> *Polityka*, nr 27, Warszawa 2000, za: <http://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/czy-z;971,2;15219.html> (dostęp: 30.06.2017). Przykład ten może być różnie interpretowany, skąd może pojawić się problem co do zdaniotwórczości wyrazu „czy”.

<sup>18</sup> *Tygodnik Podhalański*, nr 12, Zakopane 1999, za: <http://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/czy-z;1163,2;20093.html> (dostęp: 30.06.2017).

<sup>19</sup> *Głos Pasłęka*, nr various, Pasłęk 2004, za: <http://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/czy-z;1029,2;37057.html> (dostęp: 30.06.2017).

<sup>20</sup> *Przegląd Wojsk Lądowych*, nr 1, Warszawa 1998, za: <http://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/czy-tez;184,2;4910.html> (dostęp: 30.06.2017).

nie starczy. Od wojny mamy wiele kontaktów zagranicznych i pomoc, płynącą z Ameryki, z Anglii **czy** z Francji”<sup>21</sup>.

Zastępując tu „czy” przez „i”, nie zmienimy znaczenia całego wyrażenia: „Od wojny mamy wiele kontaktów zagranicznych i pomoc płynącą z Ameryki, z Anglii **i** z Francji”.

W kolejnym przykładzie:

Kino oznaczało, że zaczyna się już ekspansja Ameryki, ale to samo oznaczały niektóre ulice, jak Niemiecka w Wilnie **czy** też ta w Drohobyczu, którą Bruno Schulz opisał jako ulicę Krokodyli. Podobne do nich, jak mogłem się później przekonać, były co nędzniejsze ulice we wschodniej części Manhattanu<sup>22</sup>,

także istnieje możliwość zamiany spójnika „czy” na „i” bez wpływu na znaczenie danego wyrażenia: „Kino oznaczało, że zaczyna się już ekspansja Ameryki, ale to samo oznaczały niektóre ulice, jak Niemiecka w Wilnie **i** (też) ta w Drohobyczu, którą Bruno Schulz opisał jako ulicę Krokodyli”.

W powyższych przykładach zastąpienie „czy” przez „i” nie zmieniało znaczenia wyrażen pierwotnych, co pokazuje, że spójnik „czy” jest w tych kontekstach spójnikiem koniunkcji. Jeżeli zaś nastąpiłoby zastąpienie spójnika „czy” przez jakiś spójnik wyrażający alternatywę, to wówczas mielibyśmy do czynienia ze zmienionym znaczeniem pierwotnych wyrażen. Ilustrują to poniższe przykłady.

Zdanie pierwotne brzmi: „Tak było według prokuratury za Stoczną Szczecińską, Stoczną w Gdyni **czy** z pochylniami w Stoczni Gdańskiej”<sup>23</sup>. Po zamianie otrzymamy: „Tak było według prokuratury **albo** za Stoczną Szczecińską, **albo** Stoczną w Gdyni, **albo/(lub)** z pochylniami w Stoczni Gdańskiej”. Użycie słowa „lub” (spójnika alternatywy zwykłej) zmienia znaczenie tego wyrażenia, gdyż: „Tak było według prokuratury **co najmniej z jednym** z wymienionych obiektów: za Stoczną Szczecińską, Stoczną w Gdyni lub z pochylniami w Stoczni Gdańskiej”.

<sup>21</sup> *Tygodnik Powszechny*, nr 46, Kraków 1994, za: <http://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/czy-z;181,2;18480.html> (dostęp: 30.06.2017). (Zachowano interpunkcję oryginalną).

<sup>22</sup> C. Miłosz, *Abecadło Miłosza*, 1997, za: <http://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/czy-tez;546,2;2911.html> (dostęp: 30.06.2017).

<sup>23</sup> *Polityka*, nr 06.05, Warszawa 2004 za: <http://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/czy-z;1122,2;27974.html> (dostęp: 06.02.2017).

Użycie zaś słów „albo..., albo...” (odpowiadających funktorowi alternatywy rozłącznej) wskazywałoby, że: „Tak było według prokuratury **dokładnie z jednym** z wymienionych obiektów: albo za Stoczną Szczecińską, albo ze Stoczną w Gdyni, albo z pochylniami w Stoczni Gdańskiej”. Pierwotnie zaś mieliśmy, że: „Tak było według prokuratury zarówno za Stoczną Szczecińską, jak i ze Stoczną w Gdyni, jak i z pochylniami w Stoczni Gdańskiej”, czyli tak było w przypadku tych trzech obiektów, a nie, że przynajmniej w przypadku jednego z nich, czy też dokładnie tylko jednego z nich.

Podobną sytuację będziemy mieli w przykładzie: „Dobrze mi idzie również z biologii, **czy** z geografii”<sup>24</sup>. Po zamianie „czy” na spójnik alternatywy: „lub” (alternatywy zwykłej), „albo..., albo...” (alternatywy rozłącznej) nastąpi zmiana znaczenia całego wyrażenia: „Dobrze mi idzie również **albo** z biologii, **albo/(lub)** z geografii”. Użycie słowa „lub” wskazuje, że „dobrze mi idzie także **co najmniej z jednego** z dwóch przedmiotów: z biologii lub z geografii”. Użycie zaś „albo..., albo...”, wskazuje, że „dobrze mi idzie **dokładnie z jednego** przedmiotu: albo z biologii, albo z geografii”. W zdaniu pierwotnym mieliśmy zaś, że „dobrze mi idzie przynajmniej z dwóch przedmiotów: z biologii i z geografii”.

Podobną analizę można przedstawić dla każdego z powyższych przykładów. Uwyraźnia ona fakt, że spójnik „czy” użyty w tych przykładach jest odpowiednikiem koniunkcji, a nie alternatywy: można go zastąpić słowem „i” bez zmiany znaczenia danych wyrażen, zaś nie można go zastąpić słowami „lub”, „albo..., albo...”, czyli charakterystycznymi dla spójnika alternatywy, gdyż wówczas następuje zmiana znaczenia danego wyrażenia.

Dodam jeszcze pod koniec, i niejako na marginesie, że „czy” może również odpowiadać spójnikowi „i” wówczas, gdy pełni rolę funkтора nazwotwórczego, co pokazują poniższe przykłady.

Na terenie powiatu nowotarskiego nie ma ani jednego kąpieliska z prawdziwego zdarzenia – z ratownikiem, przebieralnią, natryskami **czy** sanitariatami. Miłośnikom letnich „zanurzeń” pozostają więc baseny, bądź miejsca trady-

<sup>24</sup> *Głos Pasłęka*, nr various, Pasłek 2004, za: <http://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/czy-z;1029,2;37057.html> (dostęp: 30.06.2017).

cyjnie wykorzystywane jako kąpieliska, w których wodę systematycznie bada sanepid<sup>25</sup>.

Kąpielisko to „wyznaczony, wydzielony i oznakowany fragment wód powierzchniowych, wykorzystywany przez dużą liczbę kąpiących się, ustalony przez radę gminy w uchwale o wykazie kąpielisk. Kąpieliskiem nie są: baseny pływackie i uzdrowiskowe, zamknięte zbiorniki wodne podlegające oczyszczaniu lub wykorzystywane w celach terapeutycznych, sztuczne zamknięte zbiorniki wodne oddzielone od wód powierzchniowych i podziemnych”<sup>26</sup>. Kąpielisko „z prawdziwego zdarzenia” w podanym przykładzie jest definiowane jako kąpielisko posiadające jednocześnie: ratownika, przebieralnię, natryski oraz sanitariaty, stąd zastąpienie „czy” przez „i” nie zmienia znaczenia pierwotnego wyrażenia: „Na terenie powiatu nowotarskiego nie ma ani jednego kąpieliska z prawdziwego zdarzenia – z ratownikiem, przebieralnią, natryskami i sanitariatami”.

Dla wizji takiej dużo ważniejsze jest budowanie instytucji społecznych, w tym związków zawodowych, organizacji pracowników **czy** też systemu szkolnictwa. Tworzenie tego, co określane jest modnym terminem „stosunków opartych na zaufaniu” (trust relationship), ma decydujące znaczenie<sup>27</sup>.

W wyrażeniu tym zamiana spójnika „czy” na „i” nie wpłynie na znaczenie wyrażenia: „Dla wizji takiej dużo ważniejsze jest budowanie instytucji społecznych, w tym związków zawodowych, organizacji pracowników **i** systemu szkolnictwa”.

**Podsumowanie.** Wyraz „czy” najczęściej jest opisywany przez słowniki jako partykuła oraz spójnik. Zaś spójnik „czy” leksykografowie klasyfikują jako synonimiczny z wyrazami: „albo”, „lub”, „ewentualnie”, służącymi do wyrażenia alternatywy. W artykule pokazałam, że istnieje jeszcze inny synonim słowa „czy”, a mianowicie wyraz „i”. Można więc użyć „czy” jako spójnika koniunkcji. A spójnik ten może być odpowied-

<sup>25</sup> *Tygodnik Podhalański*, nr 32, Zakopane 1999, za: <http://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/czy-z;1182,2;19358.html> (dostęp: 06.02.2017).

<sup>26</sup> <http://www.rp.pl/artykul/659528-Jakie-warunki-musi-spelniac-kapielisko-wodne.html#ap-2> (dostęp: 04.07.2017).

<sup>27</sup> *Polscy ekonomiści w świecie*, 2000, za: <http://sjp.pwn.pl/korpus/zrodlo/czy-tez;751,2;43624.html> (dostęp: 30.06.2017).



nikiem funktora koniunkcji w logice. Stąd spójnik „czy” jest odpowiednikiem funktora alternatywy zwykłej, rozłącznej oraz koniunkcji.

### **Summary**

The article is a continuation of my deliberations on the connective ‘czy’ (equivalent to ‘or’ in English) as the natural language equivalent of the functors in logic.

I showed that the connective ‘czy’ can also be the equivalent of the functor of conjunction and not, as I mentioned before, of the functors of inclusive or exclusive disjunction only.

**Key words:** connective, the ‘czy’ connective, conjunction.

